

Joanna Lajstet, Joanna Cywińska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mails: joanna.lajstet@gmail.com; joannaaborkowska@gmail.com

**REGIONALNA POLITYKA WSPIERANIA
GODZENIA ŻYCIA ZAWODOWEGO Z PRYWATNYM
W LATACH 2014-2020**

**THE REGIONAL PROGRAM OF SUPPORTING
THE RECONCILIATION OF PROFESSIONAL LIFE
WITH PRIVATE LIFE IN 2014-2020**

DOI: 10.15611/pn.2016.456.02

JEL Classification: J13

Streszczenie: Artykuł prezentuje wyniki analizy fragmentów szczegółowych opisów osi priorytetowych regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020, dotyczących planowanych działań na rzecz godzenia życia zawodowego i prywatnego. Opisano w nim typy projektów możliwych do sfinansowania, kategorie beneficjentów oraz grupy docelowe tych działań w poszczególnych regionach. Ich weryfikacja pozawala na ocenę zgodności zamierzeń z diagnozowanymi problemami i priorytetami w tym obszarze, zarówno doboru instrumentów do celów, jak i adekwatności wsparcia z grupami docelowymi i beneficjentami. Na zakończenie przedstawiono harmonogramy konkursów wraz z planowaną wysokością dofinansowania projektów w 2016 r. w poszczególnych województwach, co obrazuje skalę planowanej interwencji.

Słowa kluczowe: godzenie życia zawodowego i prywatnego, regionalne programy operacyjne, opieka nad dziećmi do lat 3.

Summary: The paper presents the results of the analysis of some fragments of regional operational programs within 2014-2020 pertaining to the scheduled agenda aimed at reconciling professional life with private life. We describes the types of projects capable of being financed, the categories of beneficiaries and the target groups which the actions for the sake of reconciling professional with family life in particular regions are aimed at. The verification of the said projects allows for evaluating the compatibility of the aims with the diagnosed problems and the relevant priorities in this area. It also enables to evaluate the choice of the means for particular ends and it tests whether there is an adequate support correlated with relevant target groups and beneficiaries. At the end, the schedules for the contests are shown coupled with the planned amount of subsidy for the projects in 2016 in particular voivodeships, the schedules illustrating the scale of planned interventions.

Keywords: reconciliation of professional life with private life, regional operational programs, social care service for children up to 3 years.

1. Wstęp

Trudności w godzeniu pracy zawodowej z życiem prywatnym, w tym z obowiązkami opiekuńczymi, to jedna z kluczowych barier, zidentyfikowana w wielu badaniach poszukujących przyczyn niskiej dzietności w Polsce [Głogosz 2014; Kotowska 2014; Matysiak (red.) 2014]. W krajach, w których rodzice mają lepsze warunki godzenia życia zawodowego z prywatnym, osiągnęte są zarówno wysokie wskaźniki zatrudnienia kobiet, jak i dzietności [Kotowska 2014]. Fundamentalnym wyzwaniem dla podejmowanych działań w ramach szeroko rozumianej polityki społecznej jest stwarzanie warunków do jak najefektywniejszego pełnienia jednocześnie ról – zawodowej i rodzicielskiej. Skuteczne wspieranie godzenia życia zawodowego z prywatnym jest kluczowe dla celów, jakie stawia sobie Polska w perspektywie kolejnych lat, m.in. w odniesieniu do zatrudnienia. Wśród przyjętych dla Polski wskaźników zawartych w strategii „Europa 2020” nakreślono wzrost zatrudnienia do poziomu co najmniej 71% [*Wskaźniki strategii...*]. Biorąc pod uwagę obecną strukturę zatrudnienia, oznacza to głównie wzrost poziomu zatrudnienia kobiet¹. Programy skierowane na ten cel przewidują m.in. realizację działań na rzecz równouprawnienia płci oraz wzmocnienie dostępu do opieki nad dziećmi i innymi osobami pozostającymi na utrzymaniu osób pracujących. Kurczenie się zasobów pracy oraz polityka rynku pracy, nakierowana na wzrost zatrudnienia, w szczególności wzrost wskaźnika zatrudnienia wśród kobiet, stwarzają warunki, w których ograniczenie możliwości godzenia aktywności zawodowej z życiem rodzinnym może nasilać obserwowane, niekorzystne zmiany sytuacji rodziny.

W opinii rodziców-pracowników w Polsce trudności w godzeniu pracy zawodowej z rodziną są spowodowane: sztywnymi godzinami pracy, brakiem dostosowania do sytuacji rodzinnej pracownika, zbyt długim czasem pracy, zmiennością godzin pracy oraz koniecznością pracy w godzinach nadliczbowych. Współcześnie m.in. dwie kwestie wskazywane są jako warunki sprzyjające godzeniu życia zawodowego z prywatnym, a mianowicie: możliwość wykonywania pracy w domu oraz wykonywanie pracy w niepełnym wymiarze etatu. Polska nie wypada w tym obszarze najlepiej. Odnotowywany jest niski poziom zarówno osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy, jak i świadczących pracę poza biurem [KPRP 2015].

W ramach obecnie realizowanej polityki rodzinnej państwa dostępne instrumenty i usługi koncentrują się m.in. na kwestiach urlopów związanych z narodzinami dziecka oraz jego wychowaniem w pierwszych latach życia, organizacji i wsparcia instytucjonalnej opieki dla małych dzieci – przedszkoli i żłobków, elastyczności pra-

¹ W perspektywie 15 lat zaobserwowano w Polsce wzrost wskaźnika zatrudnienia zarówno ogółem, jak i w grupie kobiet. Według danych GUS od 2000 r. wskaźnik zatrudnienia ogółem wzrósł o 4,4 p.proc. i wyniósł w 2015 r. 51,9%, wśród kobiet wzrósł o 4 p.proc. i wyniósł na koniec 2015 r. 44,7%. Na koniec 2015 r. wskaźnik zatrudnienia mężczyzn wyniósł 59,8%, czyli był wyższy od wskaźnika dla kobiet o 15,1 p.proc. Źródło: GUS, BDL. Dane dotyczą Aktywności Ekonomicznej Ludności (dane średnioroczne – BAEL), [www.bdl.stat.gov.pl/] (14.07.2016).

cy czy wsparcia kobiet powracających na rynek pracy po przerwie związanej z opieką nad dziećmi. Sukcesywnie wprowadzane są regulacje dotyczące kwestii urlopów oraz świadczeń dla rodziców.

Wzajemne wzmacnianie się usług i instrumentów polega na dostarczaniu wszechstronnego zestawu narzędzi, opiera się również na komplementarności działań o różnym zasięgu: krajowym, regionalnym i lokalnym. Zaprezentowana w artykule analiza uwzględniła regionalne programy i zawarte w nich plany realizacji zadań na rzecz wspierania godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym. Identyfikacja rodzajów wsparcia godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym planowanego przez samorządy wszystkich województw w Polsce odnosi się do programów, które realizowane będą przy wsparciu środkami z Europejskiego Funduszu Społecznego. W tym celu przeprowadzono analizę dokumentów. W szesnastu szczegółowych opisach osi priorytetowych regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020 (SzOOP RPO 2014+) analizie poddano koncepcje realizacji polityki rodzinnej w Polsce polegające na wspieraniu i kształtowaniu warunków dla zgodnego wypełniania ról zawodowych i prywatnych. Uwzględniono następujące elementy: cele działań planowanych do realizacji na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym, typy projektów w ramach RPO 2014+ w tym obszarze, wskaźniki rezultatu projektów, beneficjentów i grupy docelowe działań wspierających godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz harmonogram planowanych w 2016 r. konkursów. Analiza ta służy ocenie koncepcji regionalnej polityki wspierania godzenia życia zawodowego z prywatnym pod kątem jej zgodności z głównymi celami. Dane zawarte w opracowaniu odwołują się do SzOOP RPO aktualnych w dniu 31.03.2016 r.

2. RPO na lata 2014-2020 wobec godzenia życia zawodowego i prywatnego

Regionalne programy operacyjne są narzędziami samorządów wojewódzkich, których nadrzędne cele określono w Ustawie z dnia 6 grudnia o zasadach prowadzenia polityki rozwoju [Ustawa z dnia 6 grudnia...]. SzOOP RPO jest dokumentem precyzującym, jakie zadania planują zrealizować organy samorządu województwa, aby wspierać rozwój regionu. Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze rynku pracy na lata 2014-2020 określają priorytety inwestycyjne oraz warunki i procedury dotyczące realizacji projektów. Jednym z priorytetów inwestycyjnych, realizowanych w ramach RPO na lata 2014-2020, jest priorytet inwestycyjny 8.4: „równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę” [MliR 2015b].

Projekty zakładające interwencje w priorytecie inwestycyjnym realizowane będą głównie w osiach tematycznych dotyczących rynku pracy.

Poniższe zestawienie zawiera listę nazw analizowanych w artykule działań wraz z nazwami osi, w ramach których będą realizowane w poszczególnych województwach w perspektywie 2014-2020:

- oś priorytetowa Infrastruktura dla usług społecznych, działanie: Infrastruktura opieki społecznej – województwo łódzkie;
- oś priorytetowa Konkurencyjny rynek pracy, działanie: Godzenie życia prywatnego i zawodowego – województwo opolskie;
- oś priorytetowa Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa, działanie: Działania na rzecz równowagi praca-życie – województwo podlaskie;
- oś priorytetowa Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy, działanie: Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego – województwo śląskie;
- oś priorytetowa Regionalny rynek pracy, działanie: Pomoc w powrocie lub wejściu na rynek pracy osobom sprawującym opiekę nad dziećmi do lat 3 – województwo warmińsko-mazurskie;
- oś priorytetowa Regionalny rynek pracy, działanie: Równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy – województwo lubuskie;
- oś priorytetowa Rozwój edukacji i aktywne społeczeństwo, działanie: Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego – województwo świętokrzyskie;
- oś priorytetowa Rozwój rynku pracy, działanie: Ułatwienie powrotu do aktywności zawodowej osób sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3 – województwo mazowieckie;
- oś priorytetowa Rynek pracy, działanie: Godzenie życia zawodowego i rodzinnego – województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie;
- oś priorytetowa Rynek pracy, działanie: Programy zapewnienia i zwiększenia dostępu do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 – województwo zachodniopomorskie;
- oś priorytetowa Rynek pracy, działanie: Wsparcie aktywności zawodowej osób wyłączonych z rynku pracy z powodu opieki nad małymi dziećmi – województwo wielkopolskie;
- oś priorytetowa Rynek pracy, działanie: Wsparcie na rzecz łączenia życia zawodowego z prywatnym – województwo małopolskie;
- oś priorytetowa Regionalny rynek pracy, działanie: Rozwój opieki żłobkowej w regionie – województwo podkarpackie;
- oś priorytetowa Zatrudnienie, działanie: Opieka nad dziećmi do lat 3 – województwo pomorskie.

Analizowane działania można podzielić, na podstawie proponowanych nazw, na cztery kategorie, prezentujące główne filary wsparcia:

- 1) opieka nad dziećmi do lat 3,
- 2) godzenie życia zawodowego i prywatnego,

- 3) równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy,
- 4) powrót do aktywności zawodowej osób sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3.

Dwie z powyższych kategorii: godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz równość szans kobiet i mężczyzn bezpośrednio nawiązują do sformułowań priorytetu inwestycyjnego: „równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę”. Jednak takiego bezpośredniego nawiązania nie odnajdujemy w zestawieniu z celami działań.

3. Cele działań realizowanych na rzecz godzenia życia zawodowego z rodzinnym w ramach RPO na lata 2014-2020

Zadania podejmowane w ramach realizowanych projektów odnosić się będą do wskazanych bezpośrednio w analizowanych SzOOP RPO celów głównych związanych:

- z tworzeniem i rozwojem infrastruktury opieki nad dziećmi w wieku do lat 3,
- ze zwiększeniem zatrudnienia osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3.

Planowana interwencja jest podobna we wszystkich województwach, a spodziewane jej bezpośrednie efekty to zwiększenie dostępności miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w postaci instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej (dzienni opiekunowie i nianie). Działania te mają przyczynić się do zwiększenia zatrudnienia osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3. Oddziaływanie na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym ma zatem opierać się na logice właściwej dla działań realizowanych na rzecz aktywizacji zawodowej, w myśl której niedostateczna liczba miejsc opieki, a co za tym idzie – ograniczony dostęp do opieki nad małymi dziećmi stanowią barierę dla aktywności zawodowej.

Dla zobrazowania sytuacji dotyczącej dostępności usług opiekuńczych wykorzystamy dane Głównego Urzędu Statystycznego. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w końcu 2014 r. wyniósł w Polsce 5,9%, w 2010 r. było to zaledwie 2,6%. W końcu 2014 r. najwyższą wartość wskaźnik przyjął w województwie dolnośląskim (10,0%) oraz opolskim (9,9%), najmniejszą zaś w województwach: warmińsko-mazurskim oraz lubelskim (3,8%)². Liczba żłobków w Polsce wzrosła z 699 w 2012 r. do 1605 w 2014 r., liczba klubów dziecięcych³ natomiast zwiększyła się ze 162 do 348. Najbardziej zwiększyła się liczba tych placówek w województwie

² Od 2012 r. w statystykach GUS dostępne są również dane na temat klubów dziecięcych, a w nich grupy dzieci do lat 3.

³ Zgodnie z Ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 opieka w żłobku jest sprawowana od ukończenia 20 tygodnia życia dziecka, a opieka w klubie dziecięcym od ukończenia 1 roku życia. Żłobek zapewnia opiekę nad dzieckiem do 10 godzin dziennie, klub dziecięcy – do 5 godzin dziennie.

pomorskim (wzrost liczby żłobków z 25 do 158, klubów dziecięcych z 5 do 40 placówek)⁴. Celem interwencji zaplanowanej do realizacji na poziomie regionalnym jest upowszechnienie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, jako instrumentu oddziałującego na sytuację zawodową opiekunów. Wsparcie powinno przyczynić się do zwiększenia szans na aktywność zawodową osobom, którym utrudnia to sytuacja rodzinna wynikająca z opieki nad dziećmi do lat 3.

Założeniem omawianych projektów jest stworzenie warunków, w których role zawodowe i prywatne mogłyby być zintegrowane. Dla zobrazowania pełnego zakresu planowanych działań przeprowadzono weryfikację typów projektów możliwych do zrealizowania w poszczególnych regionach.

4. Typy projektów w ramach RPO na lata 2014-2020 w obszarze godzenia życia zawodowego z rodzinnym

Zarówno zakres, jak i szczegółowość opisanych typów projektów różnią się dla konkretnych województw. W poszczególnych SZOOP RPO znajdowały się poniższe zapisy:

- poprawa dostępu do usług opieki nad dziećmi do 3 roku życia – województwo lubelskie;
- wspieranie usług opieki nad dziećmi do 3 roku życia (np. w żłobkach, klubach dziecięcych, u dziennych opiekunów lub nian⁵) – województwa: lubuskie, warmińsko-mazurskie;
- udostępnienie usług w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 poprzez tworzenie nowych miejsc opieki – województwo podlaskie;
- tworzenie miejsc opieki i rozwój infrastruktury opieki nad dziećmi w wieku do lat 3: budowa, przebudowa lub adaptacja budynków wraz z zakupem wyposażenia niezbędnego do świadczenia usług w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (np. żłobki, żłobki przyzakładowe, kluby dziecięce) – województwo łódzkie, województwo wielkopolskie dodało do tego dofinansowanie działalności bieżącej przez 12 miesięcy;
- wsparcie tworzenia miejsc opieki poprzez dofinansowanie usług opiekunów dziennych i nian i/lub doposażenie lokalu w celu sprawowania opieki przez opiekunów dziennych i nianie – województwo wielkopolskie;

⁴ Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS (21.03.2016).

⁵ Zgodnie z Ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 dzienny opiekun jest osobą fizyczną zatrudnioną przez gminę na podstawie umowy o świadczeniu usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Może sprawować opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia. W grupie może być pięcioro dzieci, a w przypadku gdy znajduje się tam dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie troje dzieci. Nianią zaś jest osoba fizyczna sprawująca opiekę nad dziećmi na podstawie umowy o świadczeniu usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, tzw. umowę uaktywniającą. Umowę tę zawiera się między nianią a rodzicami albo rodzicem samotnie wychowującym dziecko.

- tworzenie i funkcjonowanie podmiotów opieki nad dzieckiem do lat 3, w tym żłobków i klubów dziecięcych, lub zwiększenie liczby miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 – województwa: małopolskie, mazowieckie, pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, zachodniopomorskie;
- wydatki związane z bieżącym funkcjonowaniem utworzonego miejsca opieki nad dziećmi do lat 3, w szczególności wynagrodzenia nauczycieli i personelu zatrudnionego w miejscu opieki nad dziećmi do lat 3, koszty żywienia dzieci – województwa: kujawsko-pomorskie i opolskie;
- finansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 (np. *voucher*) obejmujące: pokrycie kosztów usługi bieżącej opieki nad dzieckiem w żłobku lub klubie dziecięcym albo wynagrodzenia dziennego opiekuna, pokrycie kosztów wynagrodzenia oraz kosztów składek na ubezpieczenie społeczne niani sprawującej opiekę nad dzieckiem, zgodnie z umową o świadczenie usług – województwa: kujawsko-pomorskie i opolskie;
- sfinansowanie kosztów usług bieżącej opieki nad dziećmi lub wynagrodzenia dziennego opiekuna albo niani dla opiekunów dzieci do lat 3 – województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, podkarpackie, pomorskie, zachodniopomorskie⁶;
- pokrycie kosztów związanych z bieżącym świadczeniem usług opieki nad dziećmi do lat 3 – województwa: mazowieckie, opolskie, śląskie, świętokrzyskie, zachodniopomorskie.

Ponadto typy projektów obejmują:

- tworzenie nowych miejsc opieki w podmiotach opieki nad dzieckiem do lat 3 już istniejących – województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, mazowieckie, podkarpackie, śląskie, świętokrzyskie;
- tworzenie i rozwijanie miejsc opieki nad dziećmi w innych formach opieki wymienionych w ustawie o opiece nad dziećmi do lat 3 (niania, opiekun dzienny) – województwa: mazowieckie, śląskie, podkarpackie, opolskie;
- wsparcie istniejących instytucji opieki nad dziećmi do lat 3 w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w instytucji (żłobki, kluby dziecięce) – województwo zachodniopomorskie;
- tworzenie nowych podmiotów opieki nad dziećmi do lat 3 (m.in. żłobki, żłobki przykładowe, kluby dziecięce) – województwo podkarpackie;
- tworzenie warunków dla rozwoju opieki nad dziećmi do lat 3 przez dziennego opiekuna – województwo małopolskie;
- wydłużenie czasu pracy żłobków, klubów dziecięcych – województwo małopolskie;

⁶ W przypadku finansowania kosztów opieki nad dzieckiem usługa przewidziana jest dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji (o niskich dochodach), dla których obowiązek opieki nad dziećmi stanowi barierę w dostępie do rynku pracy.

- nabycie/podnoszenie wymaganych prawem kompetencji kadr niezbędnych do należytego pełnienia funkcji opiekuna, wolontariusza, opiekuna dziennego⁷ – województwo wielkopolskie.

Wśród działań związanych z aktywizacją zawodową analizowane regionalne programy operacyjne zawierają:

- programy aktywizacji zawodowej obejmujące (województwo lubelskie):
 - a) poradnictwo zawodowe lub/i pośrednictwo pracy,
 - b) staże i praktyki zawodowe,
 - c) szkolenia prowadzące do nabycia, podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych (w tym organizacja szkoleń połączona z praktyką zawodową u pracodawcy),
 - d) subsydiowane zatrudnienie z możliwością połączenia z refundacją wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy,
 - e) wsparcie adaptacyjne pracownika, który uzyskał zatrudnienie w ramach zatrudnienia subsydiowanego, jak również dla osoby odbywającej staż, praktykę zawodową, w zakresie dostosowania kompetencji i kwalifikacji pracownika/stażysty/praktykanta do potrzeb pracodawcy oraz profilu wykonywanej pracy;
- na aktywizację zawodową osób powracających bądź wchodzących na rynek pracy po przerwie związanej z opieką nad dzieckiem do lat 3 wskazały województwa: opolskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, w tym województwo opolskie, poza pośrednictwem pracy, poradnictwem zawodowym, szkoleniami, stażami, wyposażeniem i doposażeniem stanowiska pracy, subsydiowanym zatrudnieniem, przewiduje także grant na utworzenie stanowiska pracy w formie telepracy;
- działania aktywizujące i/lub szkoleniowe wspomagające proces powrotu na rynek pracy (jako uzupełnienie działań polegających na finansowaniu opieki nad dziećmi do lat 3) – województwo kujawsko-pomorskie;
- sfinansowanie kosztów przeszkolenia zawodowego dziennego opiekuna/niani – województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, pomorskie.

W ramach planowanych działań niektóre województwa wskazały wprost na typy projektów uwzględniających potrzeby dzieci z niepełnosprawnościami i przewidujące dostosowanie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 do ich szczególnych wymagań. Zakres wsparcia nakierowany na potrzeby dzieci z niepełnosprawnościami wskazany w SzOOP RPO przedstawiają poniższe zapisy:

- tworzenie nowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami w istniejących lub nowo tworzonych

⁷ Muszą jednak stanowić element projektu przewidującego: tworzenie miejsc opieki nad dzieckiem do 3 roku życia w żłobkach i/lub klubach dziecięcych; wsparcie tworzenia miejsc opieki poprzez dofinansowanie usług opiekunów dziennych i niani i/lub doposażenie lokalu w celu sprawowania opieki przez opiekunów dziennych i nianie.

formach opieki przewidzianych ustawą – województwa: dolnośląskie, świętokrzyskie, zachodniopomorskie;

- dostosowanie pomieszczeń do potrzeb dzieci (także do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami), w tym do wymogów budowlanych, sanitarno-higienicznych, bezpieczeństwa przeciwpożarowego oraz wynikających z koncepcji uniwersalnego projektowania – województwa: pomorskie, zachodniopomorskie;
- dostosowanie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami – województwo dolnośląskie.

Wszystkie województwa wśród wymienionych typów projektów wskazywały na finansowanie działań związanych z usługami dziennych opiekunów i nian, bezpośrednio wymieniając je w dokumentach lub wskazując, że wsparcie opieki nad dziećmi do lat 3 realizowane będzie zgodnie z obowiązującą ustawą o opiece nad dziećmi, która określa m.in. zasady organizowania i funkcjonowania opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 i zasady świadczenia usług.

Dokumenty regionalne wskazują także na działania związane ze wsparciem przedsiębiorców i pracodawców. W województwie wielkopolskim działania kierowane do tej grupy dotyczą stosowania przez nie rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym (o ile stanowią one element projektu, którego rezultatem będzie aktywizacja zawodowa bądź pomoc w utrzymaniu zatrudnienia osób opiekujących się dzieckiem).

W województwie podlaskim wymieniono jako jeden z typów projektów:

- wsparcie pracodawców (w tym przedsiębiorców) w stosowaniu rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym, w połączeniu ze wsparciem kierowanym do osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3, w szczególności poprzez realizację:
 - grantów na stanowisko w formie telepracy,
 - świadczeń aktywizacyjnych na zatrudnienie,
 - szkoleń, doradztwa, działań informacyjnych (jako działań uzupełniających), dotyczących elastycznych form pracy.

Projekty uwzględniające działania związane z telepracą zostały wymienione wśród planowanych typów projektów przez województwa: opolskie, podkarpackie i wielkopolskie.

W ramach priorytetu inwestycyjnego 8.4 możliwe jest sfinansowanie działań świadomościowych (kampanii informacyjnych i działań upowszechniających), jeśli będą stanowiły uzupełnienie dla działań wdrożeniowych. Tego typu działania przewiduje w ramach wsparcia RPO województwo małopolskie – planowane działania informacyjno-promocyjne mają dotyczyć korzystania z usług dziennego opiekuna i niani, czyli nieinstytucjonalnej formy opieki. Skala działań, które w bezpośredni sposób zakładają oddziaływanie na kwestie godzenia życia zawodowego i prywatnego, np. poprzez wspieranie telepracy, jest niewielka. Zdecydowana większość województw planuje realizować strategię wspierania w pierwszej kolejności rozwoju infrastruktury opieki nad dziećmi do lat 3, a dzięki temu również zwiększania możliwości zatrudnienia osób opiekujących się małymi dziećmi.

5. Wskaźniki rezultatu projektów w ramach działań wspierających godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach RPO na lata 2014-2020

Dla oceny postępów w osiągnięciu celów szczegółowych określono wskaźniki rezultatu bezpośredniego, obrazujące pożądaną sytuację społeczno-gospodarczą [MIiR 2015a]. W przypadku omawianych typów projektów działania będą monitorowane z użyciem dwóch wskaźników:

1. liczby osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka, po opuszczeniu programu,
2. liczby osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu.

Zgodnie z definicją wskaźników EFS, pierwszy ze wskazanych mierzy liczbę osób pracujących, które dzięki wsparciu otrzymanemu w ramach projektu powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka w wyniku działań związanych z zapewnieniem miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. We wskaźniku należy wykazać osoby, które wróciły na rynek pracy po urlopie macierzyńskim lub rodzicielskim. Wskaźnik dotyczy osób, które w dniu przystąpienia do projektu były pracujące. Definicja wskazuje, iż drugi z wymienionych wskaźników ukazuje liczbę osób, które dzięki wsparciu EFS w formie zapewnienia miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 oraz w przypadku gdy wynika to ze zdiagnozowanych potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia (diagnoza opcjonalna) – w formie aktywizacji zawodowej – znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu. Wskaźnik informuje o liczbie osób, które w dniu przystąpienia do projektu były bezrobotne lub bierne zawodowo.

Uzasadnienia dokumentów regionalnych często wskazują problemy, na jakie będą próbowały odpowiadać realizowane projekty, dotyczą głównie kobiet powracających na rynek pracy, opiekujących się dziećmi do lat 3. Jednak wyłączenie z rynku pracy może również dotyczyć innych członków rodziny, dlatego przy określaniu wskaźników czy grup docelowych nie uwzględniono podziału na płeć.

6. Beneficjenci działań wspierających godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach RPO na lata 2014-2020

Z analizy dokumentów pod kątem grup beneficjentów wynika, że najszerszy zapis, definiujący beneficjentów wsparcia to: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych. Niektóre województwa wymieniały bardziej szczegółowo grupy beneficjentów, np.: przedsiębiorców i pracodawców, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, partnerów społecznych i gospodarczych oraz organizacje pozarządowe. Województwo lubuskie wskazało również na instytucje rynku pracy, podmioty eko-

nomii społecznej, podmioty działające w obszarze rynku pracy, zajmujące się aktywizacją osób wykluczonych społecznie, zagrożonych ubóstwem, a także szkoły, przedszkola, placówki i ich organy prowadzące. Region dolnośląski do listy dołączył samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, fundacje, wspólnoty mieszkaniowe, zaś świętokrzyski osoby fizyczne sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3, jako dzienni opiekunowie oraz nianie (w przypadku dziennych opiekunów i niań wnioski mogą składać w ich imieniu inne podmioty).

7. Grupy docelowe działań wspierających godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach RPO na lata 2014-2020

Kolejny aspekt, jaki przeanalizowano, to grupy docelowe projektów/ostateczni odbiorcy wsparcia działań na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym. Analiza grup docelowych daje możliwość zaobserwowania zróżnicowania wsparcia. Rodzaje adresatów uwzględnione w dokumentach regionalnych to:

- osoby pozostające bez zatrudnienia i sprawujące opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 – województwa: dolnośląskie, mazowieckie, śląskie, warmińsko-mazurskie;
- osoby sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3, w tym w szczególności osoby wchodzące na rynek pracy lub powracające po urloпах macierzyńskich/ojcowskich/wychowawczych – województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, małopolskie, mazowieckie, opolskie, podkarpackie, podlaskie, pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie. Województwa lubelskie i lubuskie wyróżniają:
- osoby bezrobotne lub osoby biernie zawodowo pozostające poza rynkiem pracy ze względu na obowiązek opieki nad dziećmi do lat 3, w tym osoby, które przerwały karierę zawodową ze względu na urodzenie dziecka lub przebywające na urloпах macierzyńskich, rodzicielskich lub wychowawczych w rozumieniu Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy;
- osoby opiekujące się dziećmi do lat 3, którym w okresie opieki nad dzieckiem kończy się umowa o pracę, osoby zatrudnione na czas określony, pracujący będący w trakcie przerwy związanej z urlopem macierzyńskim, rodzicielskim lub wychowawczym w rozumieniu Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy;
- osoby, którym sytuacja rodzinna wynikająca z opieki nad dziećmi do 3 roku życia utrudnia utrzymanie pracy zawodowej – województwa: warmińsko-mazurskie, wielkopolskie;
- osoby zatrudnione, wychowujące dzieci do lat 3 – województwo śląskie;
- dzieci do lat 3 – województwa: kujawsko-pomorskie, opolskie, świętokrzyskie;
- publiczne i niepubliczne instytucje opieki nad dziećmi do lat 3 – województwa: kujawsko-pomorskie, opolskie;

- przedsiębiorstwa, pracodawcy – województwa: kujawsko-pomorskie, opolskie, podlaskie, wielkopolskie;
- pracownicy, związki zawodowe – województwo podlaskie;
- dzienni opiekunowie oraz nianie – województwo świętokrzyskie.

Zróżnicowanie beneficjentów oraz grup docelowych wynika z zaplanowanych obszarów interwencji i ulokowania programów w czterech kategoriach: opieki nad dziećmi do lat 3, godzenia życia zawodowego i prywatnego, równości szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy, powrotu do aktywności zawodowej osób sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3.

8. Harmonogram planowanych konkursów w ramach działań na rzecz godzenie życia zawodowego i prywatnego w RPO w 2016 r.

Zgodnie z treścią szczegółowych opisów priorytetów RPO, aktualnych na koniec I kwartału 2016 r., poza województwem wielkopolskim wszystkie regiony w Polsce w 2016 r. planowały zorganizować konkursy na sfinansowanie działań wspierających godzenie życia zawodowego z prywatnym. Dostępne na stronach internetowych regionalnych programów operacyjnych harmonogramy naboru wniosków w 2016 r. stanowiły źródło informacji na temat skali interwencji w perspektywie bieżącego roku. Tabela 1 prezentuje aktualne (stan na koniec marca 2016 r.) harmonogramy ogłoszenia konkursów dla prezentowanych w artykule działań i poddziałań. Poza planowanym terminem zawiera również informacje o orientacyjnej wysokości dofinansowania (w euro bądź w złotych, w zależności od zapisów i sposobu przedstawiania orientacyjnych kwot przeznaczonych na dofinansowanie konkursu w harmonogramach poszczególnych województw).

Tabela 1. Planowane działania i poddziałania na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym w 2016 r. w ramach RPO na lata 2014-2020*

Województwo	Działanie/ poddziałanie	Planowany termin rozpoczęcia naborów zbierania wniosków	Orientacyjna kwota przeznaczona na dofinansowanie konkursu
1	2	3	4
Dolnośląskie	Poddziałanie 8.4.1 – Godzenie życia zawodowego i prywatnego – konkursy horyzontalne	IV kwartał	4 286 856 (w euro)
Dolnośląskie	Poddziałanie 8.4.2 – Godzenie życia zawodowego i prywatnego ZIT – WROF	IV kwartał	775 025 (w euro)

1	2	3	4
Dolnośląskie	Poddziałanie 8.4.3 – Godzenie życia zawodowego i prywatnego ZIT AJ	IV kwartał	532 830 (w euro)
Dolnośląskie	Poddziałanie 8.4.4 – Godzenie życia zawodowego i prywatnego ZIT AW	IV kwartał	871 903 (w euro)
Kujawsko-pomorskie	Poddziałanie 8.4.1 – Wsparcie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze	I kwartał	5 000 000 (w euro)
Kujawsko-pomorskie	Poddziałanie 8.4.2 – Rozwój usług opieki nad dziećmi w wieku do lat 3	III kwartał	9 000 000 (w euro)
Kujawsko-pomorskie	Poddziałanie 8.4.3 – Rozwój usług opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w ramach ZIT	II kwartał	500 000 (w euro)
Lubelskie	Działanie 9.4 – Godzenie życia zawodowego i prywatnego	II kwartał	50 000 000 (w zł)
Lubuskie	Działanie 6.4 – Równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy	II kwartał	10 000 000 (w zł)
Małopolskie	Działanie 8.5 – Wsparcie na rzecz łączenia życia zawodowego z prywatnym	II kwartał	35 867 160 (w zł)
Mazowieckie	Poddziałanie 8.3.1 – Ułatwianie powrotu do aktywności zawodowej	III kwartał	17 469 000 (w zł)
Mazowieckie	Poddziałanie 8.3.2 – Ułatwianie powrotu do aktywności zawodowej w ramach ZIT	III kwartał	18 062 000 (w zł)
Opolskie	Działanie 7.6 – Godzenie życia prywatnego i zawodowego	III kwartał	10 215 034,00 (w zł)
Podkarpackie	Działanie 7.4 – Rozwój opieki żłobkowej w regionie	II kwartał	27 600 000 (w zł)
Podlaskie	Działanie 2.2 – Działania na rzecz równowagi praca-życie	II kwartał	27 000 000 (w zł)
Pomorskie	Działanie 5.3 – Opieka nad dziećmi do lat 3	II kwartał	13 000 000 (w euro)
Śląskie	Poddziałanie 8.1.1 – Zapewnienie dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 lat – ZIT	II kwartał	9 051 276 (w zł)
Śląskie	Poddziałanie 8.1.2 – Zapewnienie dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 lat – RIT Północny	II kwartał	691 424 (w zł)
Śląskie	Poddziałanie 8.1.2 – Zapewnienie dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 lat – RIT Zachodni	IV kwartał	172 660,24 (w zł)
Świętokrzyskie	Poddziałanie 8.1.1 – Zwiększanie dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3	I kwartał	11 760 000 (w zł)

Tabela 1, cd.

1	2	3	4
Świętokrzyskie	Podziałanie 8.1.2 – Zwiększanie dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3 – ZIT	II kwartał	988 235,00 (w zł)
Warmińsko-mazurskie	Działanie 10.4 – Pomoc w powrocie lub wejściu na rynek pracy osobom sprawującym opiekę nad dziećmi do lat 3	I kwartał	9 261 576,53 (w zł)
Wielkopolskie**			
Zachodniopomorskie	Działanie 6.6 – Programy zapewnienia i zwiększenia dostępu do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3	I kwartał	22 352 941 (w zł)

* Stan na dzień 31.03.2016 r.; ** W województwie wielkopolskim harmonogram nie przewiduje realizacji konkursu w 2016 r. Zarząd województwa wielkopolskiego ogłosił konkurs w ramach Podziałania 6.4.1 Wsparcie aktywności zawodowej osób wyłączonych z rynku pracy z powodu opieki nad małymi dziećmi w III kwartale 2015 r.

Źródło: [*Harmonogramy naboru wniosków...*].

9. Zakończenie

Wspieranie godzenia życia zawodowego i prywatnego w ramach RPO na lata 2014-2020 to przede wszystkim inwestycje w rozwój infrastruktury i usług społecznych w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3. W działaniach dominuje wsparcie oparte na logice aktywizacji zawodowej i wyjaśnieniu, że opieka nad dzieckiem ogranicza podejmowanie pracy zawodowej. Regionalne strategie wspierania polityki prorodzinnej w celu zwiększania możliwości godzenia życia rodzinnego i zawodowego kierują częściowo działania do grupy beneficjentów, wspieranych w ramach polityki rynku pracy, co obrazują wskaźniki rezultatu projektów w ramach analizowanych działań (tj. liczba osób pozostających bez zatrudnienia i sprawujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3, liczba osób wchodzących na rynek pracy lub powracających po urloпах macierzyńskim/ojcowskim/wychowawczym).

W nielicznych działaniach samorządy wykraczają planowaną interwencją poza tak rozumiane wspieranie godzenia życia zawodowego i prywatnego i dołączają do planowanych typów projektów działania wspierające, np. telepracę.

Interwencja w ramach RPO 2014+ w obszarze godzenia życia zawodowego z prywatnym tylko w wąskim zakresie przewiduje oddziaływanie poprzez kampanie informacyjno-świadomościowe. Takie aspekty zostały zaproponowane w województwie podlaskim. Również województwo wielkopolskie planuje sięgnąć do szerszego katalogu działań poprzez projekty przewidujące wydłużenie czasu pracy żłobków, klubów dziecięcych oraz wsparcie przedsiębiorców i pracodawców, w opracowaniu strategii w zakresie stosowania elastycznych form i czasu pracy czy

wdrożenie konkretnych form organizacji pracy (np. telepracy) oraz zakup niezbędnego wyposażenia⁸.

Zaplanowane w ramach RPO działania nie przewidują w sposób specjalnego oddziaływania na sytuację żadnej płci. W ocenie adekwatności doboru instrumentów do celów, trzeba zwrócić uwagę na to, że „równość szans mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach życia, rozwój kariery zawodowej, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń” realizowane są głównie poprzez działania służące pomocy w powrocie lub wejściu na rynek pracy osobom sprawującym opiekę nad dziećmi do lat 3. Dominująca w programach regionalnych logika zakłada interwencję, intensyfikującą działania związane z rozwojem infrastruktury. Innowacyjność programów na etapie analizy dokumentów jest niezauważalna, cele, powiązane z kwestiami równości szans kobiet i mężczyzn i trudności w godzeniu życia zawodowego z prywatnym, rozwiązywane będą standardowymi narzędziami, m.in. wykorzystywanymi dotychczas w ramach polityki rynku pracy. Na szczególną uwagę, w naszej ocenie, zasługują w związku z tym te działania, które wskazały wśród swoich beneficjentów pracodawców i planują wsparcie m.in. poprzez realizację grantów np. na stanowisko umożliwiające telepracę czy szkoleń, doradztwa, działań informacyjnych, dotyczących elastycznych form telepracy. W tych przypadkach zaplanowano interwencję m.in. bardzo ważną z perspektywy trwałości rezultatów tych działań, które podejmowane będą na rzecz podnoszenia aktywności zawodowej rodziców opiekujących się dziećmi do lat 3 oraz odpowiadającą kompleksowo i bezpośrednio na zdiagnozowane problemy i priorytety.

Literatura

Głogosz D., 2014, *Równowaga praca–życie wśród pracodawców. Reinterpretacja wyników badań empirycznych*, [w:] Tomaszewska-Lipiec R. (red.), *Relacje praca–życie pozazawodowe. Droga do zrównoważonego rozwoju jednostki*, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz, s. 288-303.

GUS, *Bank Danych Lokalnych*, www.bdl.stat.gov.pl/ (31.03.2016).

Harmonogramy naboru wniosków dla RPO na lata 2014-2020 na 2016 rok, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/skorzystaj/harmonogramy-naborow-wnioskow/harmonogramy-naborow-wnioskow-na-2016-rok/> (14.07.2016).

<http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/> (14.07.2016 r.).

KPRP, 2015, *Pracodawcy przyjaźni rodzinie. Raport z ogólnopolskiego badania pracowników-rodziców*, Kancelaria Prezydenta RP, Warszawa, <http://www.prezydent.pl/archiwum-bronislawa-komorowskiego/dla-rodziny/konkurs-pracodawcy/> (stan na dzień 29 marca 2016 r.).

⁸ Tego typu projekty jednak mogą być sfinansowane, jeśli stanowią element projektu przewidującego: tworzenie miejsc opieki nad dzieckiem do 3 roku życia w żłobkach i/lub klubach dziecięcych; wsparcie tworzenia miejsc opieki poprzez dofinansowanie usług opiekunów dziennych i nian i/lub doposażenie lokalu w celu sprawowania opieki przez opiekunów dziennych i nianie.

- Kotowska E.I., 2014, *Uwarunkowania zachowań prokreacyjnych*, [w:] Kotowska E.I. (red.), *Niska dzietność w Polsce w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza społeczna 2013*, MPiPS, CRZL, Warszawa, s. 41-50.
- Matysiak A. (red.), 2014, *Nowe wzorce formowania i rozwoju rodziny w Polsce. Przyczyny oraz wpływ na zadowolenie z życia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- MiR, 2015a, *Wytyczne w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014-2020*, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- MiR, 2015b, *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze rynku pracy na lata 2014-2020*, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- Ustawa z 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, Dz.U. nr 45, poz. 235.
- Ustawa z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, Dz.U. nr 227, poz. 1658.
- Wskaźniki strategii Europa 2020*, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/POZ_Wskazniki_Europa2020.pl/ (14.07.2016).